

Ode Johna Keatsa

Prevedel in uvodne besede napisal Andrej Arko

Imenitnost in plemenitost se v umetnosti ne merita po stanovih. »Pesnik lepote in dognane spevnosti« John Keats — od njegove smrti mineva letos 160 let — je bil namreč sin konjarja in gostilničarjeve hčere; toda noben angleški pesnik ni bil imenitnejši poet in plemenitejši lirik v iskanju lepote pri človeku in v naravi, kakor je zapisal ameriški slovestveni zgodovinar Guy Smith. Pri Johnu Keatsu se je torej stara resni-

ca, da se pesnik mora roditi, pokazala kar najbolj prepričljivo. To-liko bolj, ker tudi sicer ni mogel dobiti kake posebne vzgoje, saj je že petnajstleten osirotel, povrh tega pa je potem živel še komaj enajst let. Pesniti je torej mogel, če upoštevamo leto izida njegovih prvih pesmi, le kaka štiri leta. Kljub temu pa je v tako kratkem času ustvaril poezijo, ki do danes v svetu še ni pozabljena. Njegovo pesniško vodilo je bila neomajna vera v lepoto, zato tudi nikoli ni bil kak buren in hrupen romantik. Njegov stih ne zveni zagrenjeno, ampak se samo poigrava z melodijo v izbranem pesniškem izrazu.

SODOBNA Ljubezen — kaj je to? Lutka lišpava,
LJUBEZEN ki jo v brezdelju božaš in slaviš;
tako božanska slika blagih zmot,
da misli si mladost — norost, kako
božanska bo, če bo ljubila, pa
zato čez vse poletje koprni,
da v krono ljube spremeni glavnik

in wellingtonski škorenj v Romeov,
 da je vhod sedem dom Kleópatre,
 Antonijev naslov pa Brunswick Square.
 Bedaki! Če je strast razvnela svet,
 če je vojščake zmedla sla kraljic,
 ne vem, zakaj bi takšna srčna bol
 bila vsakdanjejša kot rast semen.
 Bedaki! Vendar, če mi združi kdo
 Kleópatrin stopljeni biser spet,
 bom rekel, da ljubezen je za vas.

TI, KI TI BRIL JE
 ZIMSKI PIŠ
 V OBRAZ

Ti, ki ti bril je zimski piš v obraz,
 ki gledal si snežen oblak v megli,
 in krošnje brestov pod zmrzaljo zvezd —
 pomlad bo zate kakor žetve čas.
 Ti, ki edina knjiga ti bila
 je luč temè popolne in si z njo
 se hranil ob nočeh, pogreznjen v mrak —
 Pomlad bo zate kakor trojni svit.
 Naj ne skrbi te znanje — nimam ga,
 pa vendar je moj spev kot topel dih.
 Naj ne skrbi te znanje — nimam ga,
 pa vendar me Večer posluša. Kogar
 brezdolje žalosti, ne, ta ni len
 in buden je, kdor misli, da že spi.

O KOBILICI
 IN CVRČKU

Spev zemlje se nikoli ne konča:
 ko vroče sonce ptice prepodi
 v drevesni hlad, tedaj se oglasi
 iz živih mej, iz svežega sená
 Kobilica, ki vneto crkutá
 v razkošen dan poletja — níkdar ni
 radósti sita; trudna od norčij
 k počitku med plevel v mir odskaklja.
 Res poezija zêmlje nima meje:
 celó zvečer pozimi, ko zmrzal
 vse vklene v mir, si nad ognjiščem rad
 na toplem pôje Cvrček vse glasneje —
 in kdo, ki v spanec tone, bo zaznal,
 kot da Kobilica cvrči iz trat.

OB PRVEM SREČANJU
S HOMERJEM
V CHAPMANOVEM
PREVODU

Precěj kraljestev zlatih sem obšel
in mnogo krajev, kjer zvenči denar,
bil med zahodnimi čermi čolnar,
kjer pel mnog bard Apolonu je spev.
Pogosto se mi svet je razodel,
ki mu Homer naguban je vladar;
a níkdar se mi ni razkril ves čar,
vse dökler Chapman ni me zanj ogrel;
bilo mi je, kot gledal bi v nebo,
ko se na njem pojavi nov planet;
bil sem kot Cortez, ki mu je oko
orlovsko zrlo v tihomorski svet —
ko skupaj z moštvom, ki je z njim prišlo,
na Darienu stal je ves prevzet.

ODA OTOŽNOSTI

Ne hodi k reki Leti in nikar
ne vari iz omeja strupov več;
naj čela ne poljubi ti nikdar
razhudnik, grozd Perséfonin rdeč,
in venca si iz jagod tis ne vij,
naj ti ne sedata grd hrošč in molj
na mračno Dušo, tudi puhast čuk
naj ti ne dela družbe v žalosti,
saj bodo sence same bolj in bolj
zastrle ti sledi duševnih muk.

A ko otožnost legla bo z neba
nenadoma kot jokajoč oblak,
ki velim cvetkam narosi dežja
in ki ovije grič v aprilski mrak,
zaglej se v rožo in ne boš potr
in v mavrico, ki iz sipin se pne,
in v cvet potonike, ki ves žari,
in če popade tvojo ljubo srd,
za roko zgrabi jo, če se upre,
in pij, pij iz globokih ji oči!

Saj je v Lepoti — ki jo čaka smrt;
v Veselju, ki pošilja nam poljub

v slovó; v Užitku, ki je v bol zazrt
 in ki na ustih se sprevrže v strup.
 Zares, prav v tem svetišču vse Slasti
 oltar Otožnosti je skrit, samó
 izbrancu znan, ki bi z jezikom prej
 znal streti grozd Veselja ob nebo;
 ta pil bo žalost njene oblasti
 in visel sredi njenih bo trofej.

ODA
 O GRŠKI ŽARI

Neskrunjena družabnica miru,
 rejenka Tihosti in davnih Let,
 ki mi s podobo cvetno, brez glasu
 vse slaje bajaš zgodbo kot poet:
 kaj pravi z lovorjem obrobljen lik
 teh boštev ali smrtnikov, ta spev
 iz Tempa in arkadijskih dolin?
 Kdo so, kaj so? Čemu te kretnje dev?
 Kak blazen lov je to? Kak beg in vik?
 In kak zanos? Kak rog in tamburin?

Sladák je spev, ki slišiš ga, a spev
 neslišen je še slajši; še zapoj
 zato, rog tihi, brez glasu napev —
 ne čutnemu ušesu, duhu poj;
 ti, fant pod drevjem, vedno boš igral,
 in drevje se nikdar ne obleti;
 čeprav zreš k njej, Ljubimec, si ji tuj
 in ji nikdár poljuba ne boš dal;
 a ker ne more proč, glej, ne žaluj:
 ob tebi lepa stala bo vse dni.

Ah, srečne, srečne veje, ki vam čas
 ne bo nikdár zelenih listov vzeli;
 in srečen ti, ki frula na ves glas
 ti večno bo igrala nov napev;
 Še srečnejša ljubezen, ki vse dni
 vsa mlada, vroča boš delila slast
 in sanje, ki ne ostariš nikdár
 in boš vse dni nad zemskimi strastmi,
 ki v srcu puščajo sled trpkih brazd,
 na čelu pot in na jeziku žar.

Kdo so vsi ti, ki žrtvovat gredó?
 Skrivnostni svečenik, na kak oltar
 telico vodiš, ki ječí v nebo,
 odeta v cvetnih kit zeleni čar?
 Kje si, o mestece, kje je ta kraj,
 kjer v breg nad morje v citadelo pne
 se v rosнем jutru cesta brez ljudi?
 O, mestece, glej, s cest na vekomaj
 je zginil hrup, ne vrne se nihče
 povedat več, zakaj nikogar ni.

Lik atiški! Prelepa slika! Rod
 iz marmorja sklesanih mož, žená,
 gozd razkošaten in med travo pot!
 Podoba nema! Vnemaš nam duhá
 kot večnost: hladne pasturale žar!
 Ko bo ta rod izničila staróst,
 boš ti ostala, sredi stisk, težav
 človeku blizu, in s teboj modrost:
 »Lepota je resnica — le to stvar
 spoznal si in le to naj bi spoznal.«

POJASNILA

Sodobna ljubezen: pesnikov posmeh nestalnih ljubezni mladih, in *wellingtonski škorenj v Romeov* — zaljubljenemu dekletu se zdijo celo obaltni wellingtonski škornji (nekdanj modni visoki škornji, ki so prekrivali koleno, zadaj pa so bili prirezani, imenovani po wellingtonskem vojvodu) taki, kot jih je nosil slavni ljubimec Romeo, namreč nizki škornji iz mehkega usnja.

Antonijev naslov pa Brunswick Square — zaljubljenemu dekletu se zdi, kot da bi živel njen Antonij (Mark, rimski vojskovodja, Cezarjev prijatelj, Kleopatrin ljubimec) kje na londonskem trgu Brunswick.

Kleopatrin stolpljeni biser spet — egipčanska kraljica znana tudi po tem, da je spila raztopljeni biser.

O Kobilici in Cvrčku: spesneno za stavo z Leighom Huntom; stavo je dobil Keats, ker je napisal ta sonet v manj kot četrt ure; velike začetnice pri nekaterih samostalnikih v tej in še drugih pesmih so ostanek klasicistične poetike.

in kdo, ki v spanec tone, bo zaznal — tistemu, ki se mu že dremlje, se bo zazdelo. *Ob prvem srečanju s Homerjem v Chapmanovem prevodu*: Keats opisuje svoje navdušenje nad Homerjevimi spevi, ki jih je prevedel George Chapman, z bogatimi primerami, kakor jih naj naslikajo daljna potovanja, pogumna odkritja, vznemirljive nove pokrajine.

kjer pel mnog bard Apolonu je spev — Apolon je grški in rimski bog svetlobe, lepote, glasbe, pesništva itd.

bil sem kot Cortez, ki mu je oko — Keatsova pomota, ki pa ne zmanjšuje vrednosti mojstrskega soneta, enega njegovih najboljših; Panamske kopne ožine namreč ni prvi prešel Hernando Cortez, ampak vasco Nuñez de Balboa.

na Darienu stal je ves prevzet — divje območje jugovzhodno od sedanjega Panamskega prekopa v Kolumbiji.

Oda otožnosti: izraža pesnikovo prepričanje, da mora človek izrabiti svoje trenutke »otožnosti« za poetični navdih.

Ne hodi k reki Leti in nikar — v grškem bajeslovju reka v Hadu, ki je vsakomur, kdor je pil iz nje, izbrisala spomin; reka pozabe.

razhudnik, grozd Persefonin rdeč — v grškem bajeslovju Zeusova hči, ki jo je ugrabil Pluton in si jo postavil za vladarico spodnjega sveta.

Saj je v Lepoti — jo najdemo, obstaja; — namreč Otožnost, njegova »Ljuba«, ki ima svoj oltar v Lepoti, Veselju in Užitku, kot pojasnjujejo naslednji verzi.

Oda grški žari: ena najslavnejših Keatsovih pesmi, opeva trajnost umetniške lepote v nasprotju z minljivostjo človeškega življenja; opisuje poslikave in reliefe na starinski grški žari.

iz Tempa in arkadijskih dolin? — Tempe se imenuje soteska v Tesaliji, Arkadija pa pokrajina v antični Grčiji; preprosto pastirsko življenje prebivalcev je postalo priložnostno.

Lik atski! Prelepa slika! Rod — Atika je grška pokrajina, kjer leže tudi Atene. Celotna pesem zahteva od bralca precej zbranosti in zavzetosti — kot pač vsako doživeti prave umetnine ni kar tako dano.

Kronika

BOJAN ŠTIH, KNJIGA, KI NOČE BITI REQUIEM

Med »neuradnimi slovenskimi kulturnimi kronisti, polemiki in soprogramerji naše kulturne politike zavzema Bojan Štih, vsestranski publicist in kulturni delavec, posebno mesto. Njegove izkušnje na tem področju po letu 1945 in njegova intelektualno-polemična energija sta tako veliki, da ju pač ne more zamolčati. Med zadnjimi nekaj knjigami, prav tako polemične vsebine, ima *Knjiga, ki noče biti requiem** nekako retrospektivni karakter, saj zajema, kot beremo v podnaslovu, kulturnopolitične očrte med leti 1960 in 1981.

To pa je čas mnogih kulturnopolitičnih in drugih sprememb, čeprav jih avtor ne obravnava v smislu evolucije, se pravi diahrono, marveč sinhrono. Gre preprosto za ponatise večinoma že objavljenih sestavkov, esejev, polemik, prispevkov ob mednarodnih srečanjih, ki sicer sami zase vsebujejo razvojno

komponento, vendar pa mnogi s stališča današnjega trenutka obvisijo v zraku. Rekli bi z eno besedo: Bojan Štih je postrgal iz svojega predala vse, kar je imel, in strnil v knjigo z lepim in vabljivim naslovom. Ne moremo pa spregledati dejstva, da vsega ni potrebno objavljati v knjigi (kar ne velja le zanj); najširšega slovenskega bralca ne zanima več, s kom si je Štih dopisoval, kaj je o posameznem problemu mislil in tudi izrekel (ali pa so mu to po svoje preprečili). Tudi tega onemogočanja ni mogoče spregledati, zlasti seveda Pisem iz arhiva v četrtem delu knjige. Večina teh stvari danes nima več aktualne teže. Primer: Koga danes zanima, kakšen je bil Štihov predlog proslave Cankarjeve stoletnice. Ali o oddaji Deset večerov ob kaminu... To so bolj ali manj zasebna dopisovanja, čeprav ima vsako pismo svoj kulturnopolitični pomen (in manj učinek). V njih se Bojan Štih kaže kot borec za kulturo in pravico do kulture, mislec in načrtovalec, pobudnik, polemik, svetovalec, spremeljevalec aktualnih tem in dogajanj.

Bržkone je za katerega bralca v tem trenutku najzanimivejše Štihovo Mnenje o Dražgoški bitki ali pismo Ivanu Hvali. Najaktualnejša sta seveda zapisa

(*Bojan Štih, *Knjiga, ki noče biti requiem* kulturno politični očrti 1960—1981, Slovenska matica, Ljubljana 1981, zbirka Razprave in eseji 24, opremila Eجت Štih str. 188)